

Etkinlikler - Voyvoda Caddesi Toplantıları 2008-2009

Ben İstanbul'un Doğumlusuyum

Füruzan

Ben çocukluğumu ve ilk gençliğimi İstanbul'un iki yakasında geçirdim; bu iki yaka birbirine benzemez. Bir bölümü Anadolu yakasında Moda ve Acıbadem'deydi çocukluğumun, diğer bölümü Haliç, Kasımpaşa. Bu benim için büyük bir şans oldu. Çok fazla sokak değiştirdik, değişik sokaklarda değişik zamanlarda yaşadım. Çocuklar sokakların hepsine çok dikkatlidir; büyüklerin ve okulun yönlendirmelerinin öncesinde daha serbest bakar, daha serbest düşünürler.

Yapı Kredi Yayınları benim de içinde olduğum farklı yazarlara İstanbul'un sokaklarını yazmalarını önerdi; ben iki yakada geçirdiğim çocukluğu düşünerek beş adet sokak çıkardım. Kadıköy tarafından mı söz etsem, Kasımpaşa tarafından mı diye düşündükten sonra, bir sokak değil de bir semt yazmaya karar verdim. Örneğin Kemal Bekir Bey Oyma Saray Sokağı'nı, İpek Seyalioğlu Abdullah Sokağı'nı, ben Tomruk Sokağı'nı yazdım. Tomruk Sokağı, Mısır Çarşısı tarafında günü çok hızlı yaşayan bir yerdir.

Ben, aslında içinde yaşamadığım ama çok sevdiğim Tarihi Yarımada'daki bütün zamanı toplamak istedim ve yazarken İstanbul üzerine yeniden düşündüm. Bazı günler evde otururken tuhaf bir şekilde, Tarihi Yarımada adı altında tanıdığımız yeri özlerim ve bir araca binip o bölgeye giderim. Benim için bayram yeri gibidir orası. Belki yadırganacak bir gürültü, bir hareket vardır ama "Hayat devam ediyor" cümlesinin karşılığı benim için hep Tarihi Yarımada'dır.

Orada İstanbul'un "şık" yerlerini hiç hatırlatmayan bir renklilik ve son derece büyük bir canlılık vardır. Eski hanları, yıpranmış mermer merdivenleri, bu hanların kendine ait gölge ve kokusunu ve içeride, kenarda sinmiş çay ocaklarını çok severim. O çay ocağının içinde genellikle Anadolu'dan gelmiş küçük çaycı çıraklar vardır; o çocukları da çok severim.

Büyük bir hızla, ellerinde üstten tutulan çok güzel bir tepsiyle gelir ve henüz değişmeye başlamış sesleriyle "Ustaaa yukarı şu kadar sade, şu kadar şekerli" diye önce kahveleri, sonra çayları söylerler. Bunları yaşadığınız zaman bir İstanbullu olmanın ne demek olduğunu duyumsarsınız. Ben de öyleyim, çünkü ben İstanbulluyum.

Ben edebiyata şiir yazarak başlamadım. İlk kitabım *Lodoslar Kenti* yayımlandığında 90'ların başlarıydı. *Cumhuriyet Kitap* dergisinde Mürşit Balabanlılar'ın benimle yaptığı röportajda "İstanbul'un doğumlusuyum" dedim, ilk söylediğim cümle buydu. Çok değerli bir mimar arkadaşım bunun daha önce duymadığı bir cümle olduğunu ve mimari bir kavram olarak da kullanılabileceğini söylediğinde doğrusu övündüm kendimle. O zamandan bu yana bu iki sözcüğü yan yana kullanıyorum.

Ben bu şehri öğretici, çok büyük bir ana öge olarak düşünüyorum. Çocuklar önce ailenin içinde öğretim alır. Biraz özgür bir çocukluk yaşadılarsa, gezip oynadıkları sokaklarda da öğrenmeye devam ederler. Şimdiki çocukların ne yazık ki öyle bir şansı yok; hepsi servislerle okullarına gidip oradan evlerine dönüyor. Daha sonra da bilgisayarın karşısına geçerek dünyayla belli bağlantılar kuruyorlar. Kendi kentleriyle olan ilgileri çok yoğun gelmiyor bana. Oysa Kapalıçarşı'nın çıkışında Mahmutpaşa yokuşundan yürürken kalabalığın sesleri beni çok ilgilendirir. Bazen büyüklerimle oraya giderdik. Bir kenti kent yapan önemli faktörlerden biri bence sesler, renkler, kentin ışığı ve kokusudur. Şimdi bunlardan ne kaldığını bilemiyorum; başka kokular egemen oldu; özellikle egzoz kokusu çok fazla. Satıcıların kendilerine ait seslerle sattığı şeyler vardır; satılanın ne olduğunu genellikle anlamazsınız. Öyle garip bir ses çıkar ki dönüp bakarsınız. Bu belki de pazarlamanın ilk halidir. Bazılarının da o kadar iyi bir sesi vardır ki, kimi tenor kimi bariton, kimi bastır. Bas seslerde ben İstanbul halkının seslerini duyardım. Çok yüksek tenor sesler de genellikle sözünü evire çevire söylerdi ve çok merak ederdim; hâlâ da öyledir. Sokaklarda sokak satıcıları vardı; geçerken garip bir ses duyardınız, baktığınızda o sesle ilgisi olduğunu zannetmediğiniz bir şey satılıyor olurdu.

Yanlış bilmiyorsam bugün İstanbul'da altmış tane alışveriş merkezimiz varmış; epey büyük bir sayı bu. Örneğin Berlin'de bu kadar olmadığını biliyorum. Alışveriş merkezlerinde -ki birçoğuna ben de gittim- böyle bir sıcaklık yoktur. Vitrinlerde size sunulan ürünler, içeride satıcılar vardır; kimse garip sesler çıkarmaz, böyle bir şeye de gerek yoktur. Genellikle asansör müziği denen -"hırsız müzik" olarak da anılan- bir müzik dalgaları etrafınızda ve siz adabınızla elektrikli merdivenlerden çıkar inersiniz; hayat akmaz. Para ile malın karşılaştığı bir ortam vardır burada.

Sözünü ettiğim kitap için seçip yazdığım yerde Balkapan Hanı vardır; bilmiyorum hiç gidip gördünüz mü... Bizans'a tarihlenen bu hanın içi öyle bir şekilde yapılmış ki nem barındırmıyor. Daha çok elektronik malzeme satılıyor handa. Elektronik malzemenin temel korunma niteliği, yani olmazsa olmazı nemden uzak tutulmasıdır. Balkapan Hanı epey derin bir yerdir; içerisindeki dehlizlerden denize çıkıldığı gibi bir rivayet de vardır. Balkapan Hanı'nın girişinde sizi karşılayan büyük alanda, Türkiye'de artık çok fazla rastladığımız barakamsı yapılar var. Bunların nasıl yapıldığını anlamak mümkün değil; görme özelliği bu kadar mı bozuk olabilir? İstanbul'da şimdi olağanüstü çirkin camiler yapıldı, inanamıyorsunuz, baktığınızda dehşete düşüyorsunuz. Camiye karşı değilim, ama mimari olarak o kadar itici ki... Dünyanın en büyük mimarlarından biri olan Sinan ve onun ustalaşmış çıraklarının yaptığı eserler sanki bu insanlar tarafından görülüyor. Bu kusuru biz nasıl edindik? Ve bu görme kusuru sonucunda şehirlerimiz çok kötü bir hale geliyor.

Bu söylediklerimden, geriye dönük düşündüğüm anlamı çıkarılıyor olabilir. Geriye dönük düşünmüyorum; bir kentin güzellikleri vardır, yeniden yapılanmaya girdiğiniz zaman o güzelliklere bir başka çağdaş yorum getirerek hareket edersiniz. Bunu görmüyorum.

Benim bir kentte en çok görmek istediğim şey, meydanlardır. Taksim Meydanı'na meydan mı diyorsunuz? Orası sadece büyükçe bir yer; metro yapıldığı için onun uzantısı sayılacak bir alan da tamamen kapatılmış durumdadır. Bu koskoca İstanbul'da benim meydan duygumu en iyi karşılayan yer Sultanahmet'tir; çünkü oradaki yapıların güzelliği ve alana paylaştırılmış yerleşimler beni çok çekiyor. Aradığım alan duygusunu ilk defa İtalya'da gezerken Siena'da hissetmişim. Floransa'da da aynı şey var. Siena'da ortaçağ bitiminde yapılmış dar sokaklardan geçiyor, sonra birden bire güneşin ve alanın sizi kucakladığı kocaman bir yere geliyorsunuz. Orada da alanı taçlandıran güzel bir yapı çıkıyor karşınıza; bazen bir kilise, bazen bir küçük saray görüyorsunuz.

Bir insanın bir şehirde kendini bu kadar ferah, heyecanlı hissetmesinin buradan kaynaklandığını düşünürüm hep. Batı’da gördüğüm benzer örnekleri çoğaltabilirim. Bize gelince, hep Taksim Meydanı’nın bir alan olduğu konuşulur. Bizim parklarımız yok; park kalmadı, çünkü her toprak parçası, üzerine yapılacak iş merkezi, yeni deyiimiyle residence’larla düşünülüyor; doğrusu bunları yapıyorlar da. Çağdaş mimaride en çok tartışılan şey, camları yüksekliklerinden ötürü açılmayan yapıların, içinde çalışanların sağlığı üzerindeki olumsuz etkisidir. Bunlar düşünülüyor. Son yirmi yıldır, Osmanlı mimarisinde sağlık açısından en uygun malzemelerin kullanıldığı konuşuluyor. Onları yeniden yapmaktan söz etmiyorum; ama eldekileri korumayı da bilmiyoruz.

Karaköy, karşıdaki Galata ve onun yukarısındaki çarşı tarafında en sevdiğim şey -belki yadırgayacaksınız ama- çıkmaz sokakların varlığıdır. Bir insanın bir sokakta giderken birden bire o çıkmazla karşılaşması yürüyüşünde daha dikkatli olmasını getiriyor; birtakım esinler geliyor, düşünüyorsunuz.

Gedikpaşa benim çok sevdiğim yerdir. Orada yaşamadım, ama gidiyorum ara sıra. Bir ara konusu bana ait olan bir film için mekân araştırması da yapıyordu bu semtte. Ben genellikle bu işi yapan yönetmen arkadaşlarıma “Yaşayan mekân kullanılmalıdır” derim; onlar da öyle düşünüyor. Yaşayan mekânın sahiciliğini hiçbir plato veremez. “Gecenin Öteki Yüzü” çekilirken Gedikpaşa’ya gittik, yokuşların kenarlarındaki evleri gezdik. Bu evlerin o kadar güzel mimarileri vardı ki... Evin içinde gördüğümüz büyük kapılar bir taşlığa açılıyor. Kapıların üstündeki camdan bir şekilde kapı önüyle bağlantı kurabiliyorsunuz; oval bir de balkon yapılmış. Evde bir hareket var. Gördüğümüz evlerden birinin sofa denen alanına açılan odalardan birinin tavanı tamamen musiki aletleriyle doluydu: tamburlar, sazlar, kemençeler ve diğer müzik aletleri. Eskiden yakılan şamdan biçimi taşıyıcılar, avizeler, onun etrafında da notalar vardı. Bütün bu evler biz gittiğimizde atölyelere kiraya verilmişti; triko atölyeleri çalışıyorve doğal olarak mekânlar hırpalanarak kullanılıyordu. Mekânlar kişilere ait, evet, ama Gedikpaşa’nın çok eski bir yerleşim yeri olduğu biliniyor. En azından bir bölümü korumaya alınabilir, o evler başka türlü de kullanılabilirdi.

Batı’da gezdiğim zaman konuklara en büyük ikramın butik oteller olduğunu gördüm. Roma’da da çok var bu; Roma’nın eski bölümü öyle iyi korunmuş ki, binaların fasatları aynen duruyor ve içine gelişmiş olan her şey yapıyor. Küçük sokakların var olduğu karşı tarafa gidip gezdiğimde hâlâ şehirle olan canlı ilişkim sürüyor.

Çok eski bir kentin üzerinde oturduğumuzu hepimiz biliyoruz; son yapılan Marmaray kazılarında da bir liman çıktı ortaya. İstanbul'un tarihi binlerce yıldan giderek daha binlerce yıla doğru inmekte. Ya bunlara sahip çıkacağız ya da altmış tane büyük alışveriş merkezimize bir yüz tane daha ekleyeceğiz. Dünyanın geldiği bugünkü kriz aşamasında kimler gidip durmadan alışveriş yapacak bilemiyorum.

Bugün arabada sevgili arkadaşım ile gelirken, bir otomobil duyurusu yapıldığını, bir araba alana bir tanesinin de bedava verildiğini söyledi. Ben de biliyordum bunu; bir programda seyrettim, ilgimi çekti. Porsche gibi çok yüksek fiyata satılan lüks bir arabayı alana, yanında otuz bin liralık bir başka araba veriliyormuş. Yollarda arabadan geçilmiyor. Müthiş bir hava kirliliği var ve Sayın Belediye Başkanımız “Bu hava kirliliği değil, sis” diyor; oysa kış başladığından beri, belli saatlerde camı açtığımda müthiş bir kükürt kokusu geliyor; özellikle gece deneyin. Sis ancak, havadaki kirlilik onun içine yoğun bir şekilde indiğinde kokar.

Geçen gün bir konuşma programında yine araba meselesi tartışılırken, birisi kazaların sebebinin yerli araba kullanılmasına bağladı. Hangi araba yerli? Zaten birçok şey dışardan geliyor; biz onları ithal edip içeri dolduruyor, sonra kapısını kapatıp ihraç ediyoruz. Aldıklarımızın bedelinin büyük bölümünü de dışarı döviz olarak ödüyoruz. Neticede de “, Biz arabaları yanlış kullanıyoruz, son derece hatalı sürücülük yapıyoruz” demek yerine, kazaların yerli arabalardan kaynaklandığı iddia ediliyor.

Şehirlilik ve İstanbulluluk meselesi son derece önemlidir. Bir şehri çirkinleştirdiğiniz zaman, o çirkinliğe alışmış insanlar neyin güzel olduğunu ayırt edemez. Ben İstanbulluluğumu bütün bu “vazgeçilen şeyler”e borçluyum. Gidip gezdiğim her yerde bu kente ait çok güzel etkiler alıyorum; örneğin Kadıköy hâlâ bir ölçüde yerinde duruyor. Kadıköy'deki çocukluğumda inanılmaz güzel manolya ağaçları vardı, şimdi bir kısmı kalmış. Manolyalar açtığı zaman, Moda Caddesi'nden iskeleye inerken her tarafta bir koku dalgalanırdı. Manolyasız, çok özel seslerin duyulmadığı bir şehirde, küreselleşme sonucu herkesin birbirine benzeyeceği ilişkileri de yaşatabilirsiniz; ancak bu tekdüze dünyada insanın zekâsının ne kadar gelişebileceği bir soru işaretidir.

Sinemalardan da biraz bahsetmek istiyorum. Kadıköy'deki Süreyya sinemasının kurtulduğuna çok sevindim. Gidenler bilir, bu mekânın çok güzel süslemeleri vardır; “Benim Sinemalarım” için kameramana bunların hepsini çekttirdim. Bir de Süreyya Plajı vardı. Çocukluğumda büyüklerimle oradan denize girerdim.

Plaja giriş kapısının üstü kabartma resimlerle doluydu; onları da çektirdim film için, ancak kullanılmadığım gördüm sonradan; süresi kısalsın diye prodüktör kesmiş bu görüntüleri. O plaj yıkıldı, kıyı dolduruldu. Yakında kıyıları doldura doldura Marmara'yı cetvelle çizebilir hale geleceğiz; o kıvrımların hepsi bitecek. Halbuki ben ilkokulda bir dantel gibi çiziyordum haritayı.